

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET
STÁHTÁRÁÐDI

Guovloválggat ja buresbirgenguovllu hálddahus

Sode-odastus
Sote-uudistus

Buresbirgenguovllu hálddahus

Buresbirgenguovllu hálddahus

- Buresbirgenguovllut leat almmusvuoigatvuodalaš servošat, main lea guovllusteaset **iešstivren**.
- Guovllustivra, guovlluráđđehus ja buresbirgenhoavda jođihit buresbirgenguovllu ollislašvuohtan ja dan orruid ovdduid mielde.
- Buresbirgenguovllu alimus mearrideaddji doaibmaorgána lea **guovllustivra**, mii válljejuvvo válggain. Stivra mearrida dárkkileabbo organisašuvdnaráhkadusa.
- Eará láhkaásahan doaibmaorgánat leat **guovlluráđđehus, dárkkástuslávdegoddi** sihke **álbmotgiellalávdegoddi** ja **sámegiela lávdegoddi**.
 - Lágas buresbirgenguovllus mearriduvvo buresbirgenguovlluid hálddahusa ja ekonomijja dikšumis ja dárkkástusas sihke orruid oassálastin- ja váikkuhanvugiin
 - Merren lea guhkás ovttalágán gieldalágain. Spiehkastagat leat ee. gáržžiduvvon almmolaš doaibmaváldi, investerenstivren, loatnaváldinfápmudusmeannudeapmi, doaibmasadje- ja giddodathálddahusa máhttoguovddáš ja stáhtaekonomijja dárkkástusvirgedoaimmahaga dárkkástusriekti.

Guovllustivra

- Buresbirgenguovllus lea guovllustivra, mas lea ovddasvástádus buresbirgenguovllu doaimmas ja ekonomiijas sihke dat geavaha buresbirgenguovllu mearridanválddi. Guovllustivra lea buresbirgenguovllu **alimus mearridanorgána**.
- Ovttaskas ovddasteddjiin lea vejolašvuohta johttáhit iežaset háliidan áššiid.
- Stivra mearrádusaidisguin juogo dohkkeha dehe hilgu guovlluráđđehusa ovdanbuktojumiid.

Guovllustivrra barggut

- Guovllustivrra bargun lea ee. mearridit:
 - buresbirgenguovlostrategiijas
 - buresbirgenguovllu hálddahusnjuolggadusas
 - buresbirgenguovllu bušeahttaárvalusas ja ekonomiiaplánas
 - eaiggátstivrema prinsihpain ja konsearnarávvagis
 - doaimma ja ekonomiija ulbmiliin, mat ásahuvvojit fitnodatlágádussii
 - opmodaga dikšuma sihke ruhtadan- ja investerendoaimma vuođuin
 - siskkáldas bearráigeahču ja riskkaid hálddaheami vuođuin
 - bálvalusain ja eará čađahemiin bearranvuloš mávssuid almmolaš ákkain sihke bálvalusain bearranvuloš áššehasmávssuin, mat gullet buresbirgenguovllu ordnenovddasvástádussii
 - dáhkádusčatnaseami dehe eará dáhkádusa addimis nuppi vealggis
 - lahtuid nammadeamis doaibmaorgánaide
 - ekonomalaš ovdduid vuođuin
 - buresbirgenguovllu girjedoalldárkkisteddjiid válljemis
 - čilgengeatnegasaid nammadeamis
 - buresbirgenguovllu girjedoalloloahpaheami dohkkeheamis ja ovddasvástádusfriddjavuođas
 - eará guovllustivrra mearrideapmái ásahuvvon ja mearriduvvon áššiin

Guovlluráđđehus ja dárkkástuslávdegoddi

- Guovlluráđđehus **jodiha buresbirgenguovllu barggu, hálddahusa ja ekonomiija.**
- Guovttegielalaš buresbirgenguovlluin (*Nuorta-Uusimaa, Oarje-Uusimaa, Gaskabađaeanan, Kymenlaakso, Nuortabađaeanan, Vantaa-Kerava, Varsinais-Suomi + Helsset*) galgá leat maid riikkagiellalávdegoddi.
 - Lávdegotti lahttun välljejuvvojit buresbirgenguovllu giellaveahádahkii gullevaš olbmot. Sámi (Lappi) buresbirgenguovllus galgá leat sámegiela lávdegoddi, man lahttun välljejuvvojit sámegielalaš olbmot.
- Eará doaibmaorgánat leat buresbirgenguovllu mearrideamis.
- Guovlluráđđehusa sihke dárkkástuslávdegotti ja eará lávdegottiid lahtut välljejuvvojit guovllustivrra čoakkámis, mii dollojuvvo geassemánus dehege **guovlluráđđehusa lahtuid vällje guovllustivra.**

Guovlluráđđehusa barggut

- Guovlluráđđehus galgá:
 - váldit ovddasvástádusa buresbirgenguovllu hálddahasas ja ekonomiiadikšumis
 - váldit ovddasvástádusa guovllustivrra mearrádusaid válmastallamis, ollahuhttimis ja lágalašvuođa bearráigeahčus
 - bearráigeahččat buresbirgenguovllu ovddu ja, juos hálddahasnjuolggadusas ii nuppe ládje mearriduvvo, ovddastit buresbirgenguovllu ja geavahit dan hupmanválddi ovddastit buresbirgenguovllu bargoaddin ja váldit ovddasvástádusa buresbirgenguovllu bargoveahkapolitihkas
 - váldit ovddasvástádusa buresbirgenguovllu barggu soahpadeamis
 - váldit ovddasvástádusa buresbirgenguovlokonsearnna eaiggátstivremis sihke buresbirgenguovllu ordnenovddasvástádussii gullelaš bálvalusaid eará buvttadeddjiid stivremis ja bearráigeahčus
 - atnit ávvira buresbirgenguovllu siskkáldas bearráigeahčus ja riskahálldaheami ordnemis
 - atnit ávvira buresbirgenguovllu siskkáldas dárkkástusa ordnemis.
 - ordnet buresbirgenguovllu sorjjasmeahttun siskkáldas dárkkástusa.

Buresbirgenguovllu hoavda

- Buresbirgenguovllu hoavda jodiha guovlluráđđehusa hálddahusa, ekonomiijadikšuma ja eará doaimma.
- Buresbirgenguovllu hoavdda vällje guovllustivra.
- Buresbirgenguovllu hoavda sáhtta välljejuvvot juogo doaisttáži dehe mearreáigái ja son lea virgegaskavuodas buresbirgenguovlui.
 - Juos buresbirgenguovllu hoavdda hoavdaválggas giige ii leat ožžon badjel beali addojuvvon jienain, doaimmahuvvo odđa válga guovtti eanemus jienaid ožžon olbmo gaskkas. Dán válggas välljejuvvo eanemus jienaid ožžon olmmoš.
- Buresbirgenguovlu ja buresbirgenguovllu hoavda galgaba dahkat **jodiheaddjisoahpamuša**, mas sohppojuvvojit buresbirgenguovllu jodiheami eavttut.

Buresbirgenguovllu váikkuhandoaibmaorgánat

- Guovllustivra ferte atnit ávvira mánggabeallásaš ja váikkuheaddji oassálastima ja váikkuheami vejolašvuodain ja vugiin.
- Buresbirgenguovlui ásahuvvojit
 - **nuoraidstivra dehe dávisteaddji nuoraid váikkuheaddji joavku**
 - **boarrásiidráđđi**
 - **lápmásiidráđđi**
- Guovlluráđđehus ferte atnit ávvira váikkuhandoaibmaorgánaid doaimmaeavttuin
 - Vejolašvuotta váikkuhit buresbirgenguovllu doaimma plánemii, válmastallamii, ollahuhttimii ja čuovvumii, main lea dehe main váikkuhandoaibmaorgána árvvoštallá leat mearkkašupmi bálvalusaid dáfus
 - Váikkuhandoaibmaorgánat galget váldojuvvot mielde oassálastima ja gullama gárgedeapmái buresbirgenguovllus

Orruid oassálastin- ja váikkuhanvejolašvuodát

- Orruin ja bálvalusaid geavaheddjiin lea riekti oassálastit ja váikkuhit buresbirgenguovllu doaibmamii.
- Oassálastin ja váikkuheapmi sáhtta ovddiduvvot nu ahte:
 - ordnejuvvojit ságastallan- ja gullandilálašvuodát sihke orruráđit
 - čilgejuvvojit orruid ja buresbirgenguovllu bálvalusgeavaheddjiid oaivilat ovdal mearrádusdahkama
 - välljejuvvojit bálvalusaid geavaheddjiid ovddasteaddjit buresbirgenguovllu doaibmaorgánaide
 - gárgeduvvojit bálvalusat ovttasráđiid bálvalusaid geavaheddjiiguin
 - ordnejuvvojit vejolašvuodát oassálastit buresbirgenguovllu ekonomii ja plánemii
 - dorjojuvvo orruid sihke organisašuvnnaid ja eará servošiid iešdoaibmi áššiid plánen ja válmastallan.
- Orrut fertejit gullojuvvo guovddášlaččat sin eallima ja árgabirrasii váikkuheadđji mearrádusain.

Guovloválggat

Guovloválggat

- Buresbirgenguovllu bajimus mearridanválddi geavaha guovllustivra, man áirasat ja sadjásaš áirasat välljejuvvojit guovloválggain.
- Guovllustivra doaibmaáigodat lea njeallje jagi ja dat álggaha válgajagi geassemánu álggus. Guovloválggat doaimmahuvvojit **gaskaheapmen, suollemassan ja gorálažžan**. Buot jietnavuoigadahtton olbmui lea ovttalágán jienastanvuogatuoha.
- Buresbirgenguovlu hábme ovttá válgabiirre, iige buresbirgenguovlu juhkkovuo siskkáldas válgabiirriide.
- Helssega gávpot ii leat buresbirgenguovlu iige gula mange buresbirgenguvlui eaige doppe dađi lági mielde doaimmahuvvo guovloválggat.

Guovloválggaid áigedávvalat

- Vuosttaš guovloválggaid válgabeaivi lea sotnabeaivi **23.1.2022**. Dán mielde válggaid eará dehálaš áigemuttut leat čuovvovaččat:
 - kampánja válgaruhtadanlága mielde álgá: 23.7.2021
 - buresbirgenguovllu orrumearri, mii meroštallá guovllustivrra sturrodaga: 31.8.2021
 - jienastanvuoigatvuođa registara dieđuid čoagginbeaivi (man buresbirgenguovllus guhtenai lea jietnavuoigadahtton): 3.12.2021
 - evttohasohcamušaid guođđin guovloválgalávdegoddái: maŋemusat 14.12.2021 ovdal d. 16
 - guovloválgalávdegottit váfistit evttohasásaheami (ml. evttohasnummárat): 23.12.2021
 - jienastanvuoigatvuođa registtar láchkavuoimmálaš: 11.1.2022
 - ruoktojenasteapmái iežas čáliheapmi nohká: 11.1.2022 d. 16
 - ovdajienasteapmi ruovttueatnamis: 12.–18.1.2022
 - ovdajienasteapmi olgoeatnamis: 12.–15.1.2022
 - guovloválgalávdegottit nannejit guovloválggaid bohtosiid: 26.1.2022
 - guovllustivrrat álggahit bargguset: 1.3.2022.
- **Guovloválggat doaimmahuvvojit ovttáigásaččat gielдавálggaiguin jagi 2025 rájes.**

Jienastanvuoigatvuohta

- Buresbirgenguovllu dievas agi orruin lea jienastanvuoigatvuohta guovloválggain, mat dollojuvvojit buresbirgenguovllus, ja mas válljejuvvojit áirasat ja sadjásaš áirasat buresbirgenguovllu alimus mearrádusdahkanorgánii, guovllustivrii.
- Jienastanvuoigatvuođa lassin buresbirgenguovllu orruin lea jienastanvuoigatvuohta álbmotjienastemiin. Buresbirgenguovllu buotahkásaš orrut ja bálvalusaid geavaheaddjit sáhttet dahkat maid njuolga álgagiid áššiin, mat gusket buresbirgenguovllu doaimma.

Jienastanvuoigatvuohta guovloválggain mearrahuvvá danveardásaččat go gieldiválggain: jietnavuoigadahtton lea juohke maŋemusat válgabeaivvi 18 jagi deavdi olmmoš, gii lea

- a) Suoma dehe eará EU lahttoriikka dehege Islánda dehe Norgga riikkavuloš ja gean ruovttugiella lea muhtin buresbirgenguovllu giella 51. beaivvi ovdal válgabeaivvi; dehe
- b) eará stáhta riikkavuloš, gean ruovttugiella lea muhtin buresbirgenguovllu giella 51. beaivvi ovdal válgabeaivvi ja geas lea leamaš boatkanmeahttumit ruovttugiella Suomas guovtti jagi áigge rehkenasttedettiin 51. beavvis ovdal válgabeaivvi; dehe
- c) EU dehe Suomas doaibmi riikkaidgaskasaš organisašuvnna bálvalusas ja geas lea orrunbáiki namuhuvvon buresbirgenguovllu gielddas 51. beavve ovdal válgabeaivvi dainna eavttuin, ahte su dieđut leat furkejuvvon su bivdagis álbmotdiehtovuogádhkii ja ahte son lea čálalaččat ilmmuhan Digi- ja álbmotdiehtovirgedoaimmahakkii maŋemusat 52. beaivvi ovdal válgabeaivvi iežas háliidit geavahit jienastanvuoigatvuođas guovloválggain.

Válgadohkálašvuohta

Válgadohkálaš dehege dohkálaš evttohassan guovloválggain lea olmmoš,

Guovllustivrii ii leat válgadohkálaš:

1. gii lea namuhuvvon buresbirgenguovllu orru (gean ruovttugielda gullá namuhuvvon buresbirgenguvlui),

1. stáhta virgeolmmoš, gii dikšu gaskaheamet buresbirgenguovllu bearráigeahččobargguid;

2. geas lea muhtin buresbirgenguovllus jienastanvuoigatvuohta guovloválggain ja

2. olmmoš, gii lea buresbirgenguovllu bálvalusas, ja gii doaibmá guovlluráđđehusa dehe lávdegotti bargosuorggi dehe buresbirgenguovllu fitnodatlágádusa njunušbarggus dehe dakkárii bálldalas ovddasvástáduslaš barggus;

3. gii ii leat julggaštuvvon váldeváillagin.

3. olmmoš, geas lea bálvalusgaskavuoha buresbirgenguovllu mearridanválddi vuollásaš servošii dehe vuodđudussii, ja gii sajádagas dáfus sáhtá bálldalastojuvvot 2 čuoggás dárkkuhuvvon olbmui, gii lea buresbirgenguovllu bálvalusas;

4. olmmoš, geas lea bálvalusgaskavuodas buresbirgenovttastupmái, mii lea buresbirgenovttastumi lahttun buresbirgenguovllu guovllustivrra oasil, ja gii sajádagas dáfus sáhtá bálldalastojuvvot 2 čuoggás dárkkuhuvvon olbmui, gii lea buresbirgenguovllu bálvalusas.

Áirasiid mearri

- Áirasiid mearis mearrida guovllustivra. Áirasat válljejuvvojit bárahis mearri buresbirgenguovllu orrulogu vuodul čuovvovaččat:

Orrulohku	Áirasat unnimusat
eanemusat 200 000	59
200 001—400 000	69
400 001—600 000	79
badjel 600 000	89

Luohttámušolbmot

- Buresbirgenguovllu luohttámušolbmot leat áirasat ja sadjásaš áirasat, buresbirgenguovllu (dehe buresbirgenovttastumi) doaibmaorgánaide válljejuvvon lahtut ja eará buresbirgenguovllu luohttámušbargguide válljejuvvon olbmot.
- Barggus vuodul buresbirgenguovllu doaibmaorgána lahttun válljejuvvon buresbirgenguovllu virgehálddaheaddji dehe bargi ii leat buresbirgenguovllu luohttámušolmmoš.
- Luohttámušolmmoš galgá ovddidit buresbirgenguovllu ja dan orruid ovddu sihke bargat luohttámušbarggustis árvvolaččat barggu gáibidan vuogi mielde.
- Buresbirgenguovllu luohttámušolbmot lea riekti oažžut barggustis friddja buresbirgenguovllu doaibmaorgána čoakkámii oassálastima várás. Bargoaddái galgá ilmmuhit dárbbaslaš friddjas maŋemusat 14 beaivvi ovdal čoakkánbeaivvi.
- Luohttámušolbmui máksojuvvo čoakkánbálká, buhtadus dienasmassimis ja goluin, mat luohttámušbarggu dihte šaddet (omd. mánnádikšuma ordnen) sihke mátkegoluid buhtadus ja beaiveruhta.

Čoakkángeavadat

Čoakkánbovdehus

- Čoakkánbovdehusa guovllustivrra vuosttaš čoakkámii addá guovlluráđđehusa ságadoalli. Čoakkáma rahpá agis mielde boarráseamos áirras, gii jodiha dassážii, goas guovllustivrra ságadoalli ja sadjásaš ságadoallit leat válljejuvvon.

Bovdehusas galget ilmmuhuvvot gieđahallanvuloš áššit.

Čoakkánbovdehus ferte sáddejuvvot **unnimusat njeallje beaivvi** ovdal čoakkáma. Seamma áiggis čoakkámis ferte dieđihuvvot almmolaš diehtofierpmis.

Čoakkánbovdehus sáhhtá sáddejuvvot elektrovnnalaččat, juos buresbirgenguovlu atná ávvira, ahte dása dárbbášlaš teknihkalaš biergasat leat anus. Guovllustivra sáhhtá gieđahallat ášši, mii lea namuhuvvon čoakkánbovdehusas, ja man lea válmastallan guovlluráđđehus.

Čoakkángeavadat

- Guovllustivra čoahkkana iežsas mearridan áiggiid, ja dalle goas guovlluráđđehusa ságadoalli geahččá dan dárbbaslažžan. Guovllustivrra bovde čoahkkái ságadoalli.
- Ságadoalli jođiha áššiid gieđahallama ja atná ávvira ortnegis.
 - Juos soames iežas láhttemiin heađušta čoakkáma ovdáneami, ságadoalli galgá ávžžuhit su meannudit áššáigullevaččat dehe dárbbu mielde vuolgat eret. Juos šaddá moivi, ságadoalli ferte gaskkalduhttit dehe heaitit čoakkáma.
- Doaibmaorgána lahtus lea hupmanrieki gieđahallanvuloš áššis. Lahttu galgá ságastis bissut áššis. Juos hubmi spiehkasta áššis, ságadoalli ferte ávžžuhit su máhccat áššái. Juos hubmi ii doahttal ávžžuhusa, ságadoalli sáhtta gielddit su joatkimis sága. Juos hubmi čalmmus dárbbasmeahttumit guhkida iežas sága, ságadoalli sáhtta áššis fuomášahttimis maŋŋel gielddit su joatkimis sága.
- Guovllustivrras lea mearridanváldi, go unnimusat guokte goalmádasa áirasiin leat mieldeorrun. Eará doaibmaorgána go guovllustivra lea mearridanválddalaš, go badjel bealli lahtuin leat mieldeorrun. Doaibmaorgána mearrádusain dollojuvvo beavdegirji. Juos áššis lea ovttamielalašvuhta, ságadoalli gávnaha mearrádusa. Eará dāhpáhusas ságadoalli gávnaha evttohusaid, mat eai guottáhusa váiluma dihte váldojuvvo jienasteapmái, ja evttohusaid, main jienastuvvo. Jienasteapmi doaimmahuvvo rahpasit. Bealleváldin sáhtta ilmmuhuvvot jienastettiin "juo" dehe "ii". Mearrádussan šaddá evttohus, mii lea ožžon eanemus jienaid, dehege jienat mannet dásálaga evttohus, man ságadoalli lea jienastan.

Elektrovnnalaš mearrádusdahkanmeannudeapmi

- Čoakkámat sáhttet ordnejuvvot aitonassii báikki nalde dehe elektrovnnalaš doaibmabirrasis. Elektrovnnalaš čoakkámis buresbirgenguovlu fuolaha diehtodorvvolašvuodas, ja das, ahte dieđut, mat dollojuvvojit suollemassan, eai leat olggobeale olbmuid oažžumis.
- Guovllustivrra čoakkámat leat almmolaččat, juos čoakkámis eai gieđahallojuvvo dakkár ášši, mii livččii lágain mearriduvvon dollojuvvojit suollemassan. Eará doaibmaorgánaid čoakkámat leat almmolaččat dušše, juos doaibmaorgána nu mearrida. Álbmogis galgá leat vejolašvuhta čuovvut almmolaš čoakkámiid.
- Earret guovllustivrra ja eará doaibmaorgánaid čoakkámiid, doaibmaorgána mearrádusdahkan sáhttá dáhpáhuvvat giddejuvvon elektrovnnalaš mearrádusdahkanmeannudeamis. Gieđahallanvuloš áššit galget spesifiserejuvvojit čoakkánbovdehusas ja namuhuvvot, man rádjái ášši sáhttá gieđahallojuvvojit elektrovnnalaš mearrádusdahkanmeannudeamis.
- Ášši lea gieđahallojuvvon, go buot doaibmaorgána lahtut leat buktán ovdan oainnuset áššái ja gieđahallama mearreáigi lea nohkan. Ášši sirdása čoakkáma gieđahallamii, juos oktage lahttu dan gáibida dehe lea guođđán oainnus ilmukeahttá. Elektrovnnalaš mearrádusdahkanmeannudeamis dahkkojuvvon mearrádusbeavdegirji sáhttá dárkkistuvvot ovdal čoakkáma.

Giitu!

soteuudistus.fi

Sode-odistus
Sote-uudistus